

Епископ Атанасије (Јевтић)

ЈЕДИНСТВО ЦРКВЕ У ПРЕДАЊУ ЦРКВЕ*

Верујем у Једну, Свету, Католичанску (= Саборну) и Апостолску Цркву.

Овако исповедамо у деветом члану *Символа вере*.

„Самим актом вере у *Једну, Свету, Саборну и Апостолску Цркву* ми потврђујемо њену 'онострану' природу, њено биће, које није од овога свећа, јер вера је очистивање невидљивих ствари (Јевр 11 1; Јн 17 14). И самим тим што између предмета вере у *Символу* ми увршћујемо Цркву у исти ред са самим Господом Богом, ми посведочавамо њену божанственост или светост.¹ Ми верујемо у Цркву и можемо само у њу веровати, јер је она '*Тело Христово, Пуноћа Онога који се испуњава у свему*' (Еф 1 23)... Називање Цркве *Телом Христовим* веже њено биће са тајном Оваплоћења, и живи и непроменљиви основ видљивости Цркве налази се управо у тој тајни — *Логос њосџаде џело* (Јн 1 14). Учење о Цркви као видљивој и уједно невидљивој величини, и историјски датој и Светој, то јест Божанској, јесте управо продужење и раскриће христолошког догмата у духу и смислу Халикодонског *ороса* вере. Само у Цркви и из дубина црквеног опита халкидонски догмат може бити постигнут у својој неисказаној пуноћи. И обратно, само преко халкидонског догмата може бити упозната и богочовечанска природа Цркве.“

Тако је писао отац Георгије Флоровски у чланку *Очев дом* 1926. године (изашао најпре у српском преводу оца Јустина Поповића, у: „Хришћански живот“, 1926, бр. 3–6, а затим 1927. на руском у „Путь“ — Париз). Десет година касније, 1936, на I конгресу православних теолошких школа у Атини, отац Георгије Флоровски изложио је свој познати став о „западном

*Излагање на V конгресу високих православних теолошких школа, 26. септембар — 1. октобар 2001, БФ СПЦ; општа тема: *Јединство, мисија и богословље Цркве у ирећем иписућењу*.

¹ Ова реч оца Георгија Флоровског надахнута је Светим Григоријем Богословом, *Беседа 31*, б: „Јер није исто веровати у нешто, и веровати о нечему. Јер оно прво је (ствар) Божанства, а ово друго је сваке ствари“ (РГ 36, 140).

вавилонском ропству“ православног богословља уопште, па и када је реч о питању богословља о Цркви. Од тада он је понајвише урадио на ослобађању православне теологије од тог „западног ропства“, „псевдоморфозе“, лажног богословског образовања и псевдобогословског обликовања многих тема православног богословља, па и тематике о Цркви.

Заслуге оца Георгија Флоровског су ту велике и несумњиве, и његово сведочење о православљу у свету је велико, нарочито пред хришћанским Западом.

Паралелно са оцем Георгијем Флоровским, велике заслуге за богословље о Цркви, засновано на Христу и у Христу, и повезаност свих тема и димензија Цркве са Личношћу Христа и Његовим богочовечанским делом има такође и професор овог факултета — блаженопочивши отац Јустин Поповић, чије само ове две реченице наводимо: „Као што је Личност Богочовека Христа једна и јединствена, тако је и Црква, Њиме и у Њему и на Њему основана, једна и јединствена [...] Јединство и јединственост Богочовечанске вере — то је основ и темељ целокупне Цркве Христове. А у тој вери све и сва је Богочовек Господ Исус Христос, Који је Собом као Црквом завек сјединио небо са земљом, анђеле с људима, и, што је важније од свега најважнијег: Бога са људима.“ Да додамо и то да је у трећој књизи своје *Догматике* читава поглавља посветио месту и улози Духа Светога у Цркви.

Од ученика и стваралачких настављача оца Георгија Флоровског највише је допринео православној теологији о Цркви познати теолог Јован (Зизиулас), сада митрополит пергамски. Његов допринос општој теми овог, Петог конгреса — *Јединство, мисија и богословље Цркве*, и посебно ужој теми која је преда мном — о *јединству Цркве*, огroman је. Мислим, пре свега, на његов докторски рад *Јединство Цркве у Светој Евхаристији и у епископској у прва три века*. То је такав темељан богословско-историјски рад да заслужује да га наше богословске школе ставе својим теолозима као малтене обавезан семинар. Зизиулас је у том раду показао и доказао најтешњу повезаност еклисиологије са христологијом, и потврдио чињеницу Светог Предања древне Цркве, које је и данас живо присутно у православљу, да јединство Цркве није само декларативно, нити само пожељно ни формално исповедање вере у то Богодано јединство, него и конкретна историјска стварност саме Цркве у своме историјском бићу и животу, Цркве чије се јединство манифестује овде и сада у Светој Евхаристији у свим њеним димензијама, Евхаристији савршаваној под епископом као носиоцем и пројавиоцем свег благодатног и канонског јединства Цркве, како сваке епископске локалне Цркве тако и свих Цркава Божијих по васељени, то јест јединство саборно-католичанско-васељенско. То пак двоје, то јест ово двоједино

јединство пуне Католичанске локалне Цркве, испољавано видљиво на евхаристијском сабрању народа Божијег око епископа окруженог презвитерима и ђаконима, и такво исто јединство свих католичанских епископалних Цркава по васељени, поклапа се, поистовећује, доживљава и манифестује као јединство сваке Цркве са Христом и једно и јединствено јединство свих Цркава у Једноме Христу, и самим тим идентично јединство свих Цркава међусобно у Самоме Христу, Који је Глава, Центар и Првина тог богочовечанског Тела свог, које је народ Божији сабран у Дом Очев и Заједницу Светога Духа, доживљавајући још овде на земљи есхатолошко Царство Божије, Царство Свете Тројице, у којем је остварено јединство свега рода људског и све твари.

Зизиулас је у овом раду критички одбацио све крајности римокатоличке и протестантске еклисиологије, као и појединих православних богослова, нагласивши предност онтологије наспрам идеологије и аксиологије, нагласивши евхаристијско-мистириолошки карактер Цркве и повезаност свих канонских структура са основном литургијско-епископском структуром, која је више од структуре јер пројављује само биће Цркве. Сећам се да је отац Јустин са дивљењем прочитао Зизиуласов рад и рекао пре Ива Конгара да је то највећи млади теолог православља данас.

Осим показивања неодољивости еклисиологије од христологије, у својим каснијим радовима Зизиулас је много допринео наглашавању и разјашњавању улоге пневматологије у еклисиологији и исправио извесне једностраности у вези с тим питањем код Хомјакова, Лоскога и неких других православних теолога, а на mudar и конструктиван начин критиковао је велике једностраности и директне заблуде испољаване код западних, и римокатоличких и још више протестантских теолога о кључним и темељним питањима о Цркви. Уопште узев, а то треба, сматрам, овај Пети конгрес да призна и ода признање, Зизиулас је велики православни теолог о Тајни-стварности Цркве Христове, која је *Догађај Христос*, продужаван кроз векове, како је волео да каже и отац Јустин Поповић.

Зизиулас је у својој докторској тези обећао, колико се сећам, бар у једној ако не и у више фуснота, да ће у посебном раду обрадити тему *јединства Цркве у вери*. Можда је то обећање било само одговор на захтев тадашњих његових професора, а можда стварно није имао времена да ту тему посебно обради. Међутим, у другим радовима Зизиулас је итекако повезао тајну Цркве, и њено *јединство*, са кључним истинама праве, православне вере, конкретно са правом вером у Христа, у Духа Светога, у Свету Тројицу.

Ипак, остаје дуг да се у теми о *јединству Цркве* истакне и обради тема јединства Цркве у вери, у истини, дакле истинитој вери, како је то одувек у Предању Цркве било наглашавано. Наравно да јединство Цркве није само у

вери, поготову ако се вера издваја из свога светопредањског, пуног *црквеног контекста* и бива схватана само као конфесија, што су православни у екуменским сусретима донедавно увек јасно одбацивали, сведочећи да Православна Црква није једна конфесија, макар и са правилном вером, него је *Једна, Света, Саборна и Апостолска Црква*.

Али, без обзира на ту јасну изјаву и сталан став православних и до данас, ипак данас постоји извесна тенденција, слабост, склоност, једностраност, бар код неких православних теолога, да се скоро свака реч, па и богословско заузимање и наглашавање значаја *праве вере*, олако окарактерише као „идеологија“, „теолошка апстракција“, конзервативизам, „фундаментализам“, па чак и зилотизам. Тако се понекад долази до антипредањског става да и није важна „ортодоксија“ Цркве, него, на пример, само „Евхаристија“ (како је тврдио Н. Афанасјев), или само „ортопраксија“, или само „мисија“, или само „теологија“, као јединорешавајуће „ново промишљање“ свега хришћанског веровања у сталном „дијалогу са савременошћу“, са савременим екуменизмом, савременом философијом, савременим друштвом, глобализмом и другим „изжима“. Има, нажалост, и других крајности и једностраности кад је у питању наше данашње богословље о Цркви, на пример запостављања значаја Евхаристије и епископа у Цркви, или пак запостављања значаја хришћанске побожности, хришћанског живота и морала, запостављања подвижништва као животног става хришћана као чланова Цркве (од којих једно подвижништво знамо као мучеништво крвљу, а друго подвижништво као мучеништво савести — монаштво); или, опет, запостављања значаја и улоге мисије Цркве, значаја и улоге богословља у Цркви и њеном животу итд. Не бих овде данас хтео да будем ни критичар тих једностраности, ни апологета наглашавања или потискивања једног или другог момента, елемента, теолошког мишљења или става.

Своју тему насловио сам *Јединство Цркве у Предању Цркве*. Кратко и просто, њоме сам хтео да подсетим све нас на то како је виђено, веровано, доживљавано, практиковано, остваривано, проповедано, богословствовано и сведочено, у унутрашњем животу и мисији Цркве, богодано *Јединство Цркве* у живом саборном Предању саме Цркве кроз векове и до данас.

Неоспорни израз тог светопредањског исповедања и живљења *Јединства Цркве* јесте Свети *Символ вере*, у чијем деветом члану стално говоримо: *Верујемо у Једну, Свету, Католичанску (= Саборну) и Апостолску Цркву*. Тим речима сви ми, чланови Православне Цркве Христове, од тајне Крштења до преласка са земље на Небо, саборно исповедамо своју јединствену светопредањску веру — „*веру једном предану светима*“ (τῆ ἁπλῆς παραδοθείᾱ τοῦς ἁγίοις πίστεως — Јуд 13), да је наша Црква занста та „*Једна*,

Свети, *Католичанска* и *Ајосџолска Црква*“. То исповедање је од најранијих времена ушло у светокрштењске *Симболе вере*, чије је јавно изговарање било предуслов за ступање и учлањење у Цркву као Дом Очево, Тело Христово и Заједницу Духа Светога. А истовремено је тај исти *Символ вере* постао неодвојиви део Свете Евхаристије у Цркви, и на свакој Светој Литургији сви га понављамо, и тек тако у Евхаристији Цркве учествујемо, а и епископ постаје епископ Цркве и предстоји Светој Евхаристији када тај *Символ* исповеди унутар Свете Литургије.

Јединство Цркве се изражава кроз *веру-истиину* и *живој* Цркве, кроз *молитву-богослужење* Цркве, са центром, свакако, Светом Литургијом, и кроз *свешћенодејства* и *делатности* Цркве, кроз *богословље* и *мисију* Цркве. Ово споменуто: живот и вера, теологија и Литургија, делатност и мисија, не треба узимати раздвојено нити са давањем посебне предности нечему од тога, него повезано у стварно јединство, органско, благодатно, прагматично јединство Цркве, као саставне елементе *Цркве као Тела*, богочовечанске установе, живе заједнице, живог организма. Другим речима, *јединство* Цркве је схватано и доживљавано као само *биће* Цркве. Можда је зато боље да конститутивне елементе јединства Цркве, ако их и споменуемо, не дајемо таксативно по приоритету, него њима хоћемо да кажемо да Црква у своме *јединству* обухвата *целокућан Божији домострој* (Οἰκονομία) стварања, промишљања, спасења и обожења света, целокупне твари, на челу и у центру са човеком, због чега тај домострој и врхуни у Оваплоћењу-очовечењу Сина Божијег, у Његовом постајању Човеком-Богочовеком, благовољењем Оца и садејством Духа Светога.

Зато је Свети Иринеј Лионски стварност Цркве и називао „*прагматика* и *икономија*“ — икономија Божија је прагматика Христова, а под тиме је подразумевао све оно што Црква јесте од предвечног Савета Божијег до есхатолошког возглављења свега под Христом, у Духу Светоме, на славу Бога Оца.

*

Да бисмо унеколико подсетили на све богатство „елемената“ који су у Светом Предању узимани и доживљавани као конститутивни чиниоци јединства Цркве, за полазиште овог предавања узели смо познату чињеницу: о јединству Цркве најконкретније је говорио сам Господ у Својој Првосвештеничкој молитви Оцу пред Своје страдање. При нужној краткој анализи те молитве, из пребогате ризнице светоотачког, светопредањског тумачења тих Спаситељевих речи узећемо само тумачење Светог Кирила Александријског, довољно репрезентативно за теолошко-догматску и еклисиоло-

шко-канонску свест Православне Цркве (књ. IX–XI, које су сачуване у целини; наводимо по до сада најбољем издању: Ph. E. Pusey, reprint Bruxelles, 1965, књ. 4–5).

Господ Христос, као Оснивач и Глава Цркве, и претходно је говорио Апостолима, нарочито по Васкрсењу, а пред Вазнесење и Силазак Светога Духа, шта и како да раде у Цркви, о Цркви и њеном јединству: „Идиџте њо свему свейџу и ѡройоведајџте Јеванђелје сваком сѣворењу; и научиџте (μαθητεύσατε = учините ученицима) све народе, крстѣџи их у Име Оца и Сина и Свейџога Духа, учеџи их да све држе шѣџо сам вам зајоведио; и, ево, Ја сам с вама у све дане до свршейџка века“ (Мк 16 15; Мт 19–20). Но, свакако је најкарактеристичније то изразио у Првосвешѣтеничкој молиѣви, где је посебно истакао и нагласио јединство Цркве и учинио га главним предметом Своје молитве Оцу.

У Првосвешѣтеничкој молитви Оцу Господ Христос је изразио сав Свој Божански, Богочовечански домострој, а нарочито овим речима: „А ово је живиџ вечни: да ѡзнају Тебе, Јединога Истиниџнога Бога, и Кога си ѡслао Исуса Христѣа“ (Јн 17 3).² Затим се у наставку Господ моли Богу Оцу за Апостоле: „Освейѣи их Истиниџном Твојом, реч је Твоја Истинѣа“ (17 17). А затим се моли и за све „који због речи њихове ѡверују у Мене: Да сви једно буду, као Ти, Оче, шѣџо си у Мени и Ја у шѣби, да и они у Нама једно буду, да свейѣ верује да си Ме Ти ѡслао. И славу коју си Ми дао, Ја дадох њима, да буду једно као шѣџо смо Ми једно“ (17 20–22).

Тумачеџи речи у Јн 17 3, Свети Кирил јасно закључује да је ту, уз Оца и Сина, укључен, као подразумеван, Дух Свети, дакле сва Света Тројица, а о Духу Светоме Христос је на више места претходно говорио у Својој опроштајној беседи ученицима која претходи Првосвешѣтеничкој молитви (књ. XI; Pusey 4, 682).

Вечни живот, дакле, дарује ἡ ἀληθής θεογνωσία Свете Тројице, а узрочник тог богопознања је *вера*, која је „мајка вечнога живота“ = μητέρα τῆς αἰώνιου ζωῆς τὴν πίστην ὀρίσατο, као што каже и Свети Поликарп,³ а обојица на основу Апостола Павла. Затим Свети Кирил додаје: „Када кажемо

² Ове Христове речи с правом сасвим умесно допуњује Свети Григорије Богослов, а за њим Свети Григорије Синаит: „Јер знати Једнога Бога, по Писму, корен је бесмртности (ПремСол 15 3)... Ону јеванђелску реч (Јн 17 3) треба овако схватати: 'Ово је вечни живот, да познају Тебе Јединога Истинитога Бога у Трима Ипостасима и Кога си послао Исуса Христа у двама природама и вољама.'“ /Το γάρ γινώσκειν ἕνα Θεόν, κατὰ τὴν Γραφήν, ρίζα ἀθανασίας [...] Δέον τὸ εὐαγγελικῶς εἰρημένον οὕτω νοεῖν, Αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γινώσκωσί Σε τὸν μόνον ἀληθινόν Θεόν ἐν Τρισίν Ὑποστάσεσι, καὶ Ὅν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν ἐν δύο φύσεσιν καὶ θελήσεσιν/ (Филокалија 4, 36).

³ Ср.: Свети Поликарп, *Посланица Филиѣљанима* 3, 2–3: „Можете да се изграђујете у датој вам вери, која је мати свију нас, за којом следује нада, а напред иде љубав према Богу и Христу и према ближњем.“

вера, означавамо истинско знање о Богу“ (πίστιν δὲ ὅταν λέγωμεν τὴν ἀληθῆ περὶ τοῦ Θεοῦ γνῶσιν συμαίνομεν) (књ. XI, 5; Pusey 4, 669), те Господ вели да је вечни живот (по)знати Једног и Истинитог Оца и Бога, и са њим Сина... Јер је знање живот, и јер рађа сву силу тајне, и уноси заједничарење мистичког благослова (τῆς μυστικῆς εὐλογίας τὴν μέθεξιν) — то јест Свете Евхаристије — којом се сједињујемо са живим и животворним Логосом (= Христом). Ми-слим да је то узрок што је Павле рекао како су народи постали сутелесници и заједничари Христови (Еф 3 6), пошто су узели удела (причестили се) Његовог светог тела и крви. А тако треба да буду схваћени и наши удови као удови Христови (1Кор 6 15). Живот је, дакле, знање које за то уноси благослов Духом (= у Евхаристији: 1Кор 14 16). Јер Дух Свети обитава у срцима нашим преображавајући за усиновљење оне који Га примају (Гал 4 5–6) и пресаздавајући их за непропадљивост и побожност кроз јеванђелско живљење“ (књ. XI, 5; Pusey 4, 669–670).

Само из наведеног одломка видимо како је у Предању Цркве схватано јединство Цркве за које се Господ молио: ту је вера као истинско богопознање Свете Тројице, ту је Христос и Дух Свети, ту је Евхаристија, ту је благодат Духа Светога за усиновљење, преображење, побожност, јеванђелско живљење.⁴

⁴ Свети Кирил је и претходно, тумачећи речи Христове у Јн 14 6: „*Ja сам Путь и Истина и Живот*“, рекао (у вези с Ис 6 16: „*Видећете пут добри, и ићи ћете њиме и наћи ћете освећење душа ваших*“): „Пут добри је Христос, Којим бива савршено освећење душама нашим, јер се оправдавамо вером, и показујемо се заједничари Божанске природе причастијем Светога Духа“ (Рим 5 1; 2Петр 1 4). — „Домострој са телом Јединороднога постао је нама пут чисти и свети“ (књ. IX; Pusey 4, 406). — „Господ је Себе назвао *Путь и Истина и Живот*... Кроз три ствари достижемо до горњих и божанских дворова/станова (Јн 14 2), и улазимо у Цркву првородних (Јевр 12 23), велим: кроз праксу/делатност по разноврсној врлини, кроз исправну веру (πίστεως τῆς ἐν ὁρθότητι), кроз наду у живот. А да то остваримо, не може нам бити други давалац, ни посредник, ни узрок, ни циљ него Господ наш Исус Христос... Он је, дакле, Истина, Он је Пут, то јест истински оквир вере (ὁ ἀληθὴς τῆς πίστεως ὄρος = одредба, дефиниција) и непреварљиви канон и мерило (κἀνὼν τε καὶ στάθμη) схватања о Богу. Он је Истина, Он је Живот, јер нам не може нико други (осим Њега) васпоставити живот у нади, то јест у непропадљивости и блаженству и освећењу, јер нас Он васкрсава (у живот вечни). А кад верујемо истински у Сина, то јест да је рођен из саме суштине Бога Оца [...] самим тим исповедамо и Онога из Кога је Он, то јест познајемо и прихватамо Бога Оца... Зато Он и додаје да „*нико не долази Оцу: осим кроз мене*“, јер је Он „Посредник Бога и људи, и Собом и у Себи сједињује човечанство Богу“. Према томе, „нико неће доћи к Оцу, нити се показати заједничар Божанске природе, него једино кроз Христа“ (ib. IX; Pusey 4, 409–411). Тако, дакле, „познање Јединога и Истинитога Бога не бива без Сина, а, јасно је, ни без Светога Духа, јер се тако Монада познаје и верује у Тројици, по Писмима“ (= Светих отаца), и ту је предност хришћанства над јудејством, јер се у Сину открио Отац и сва Света Тројица (ib. IX, 5; Pusey 4, 669–670). — Ову тесну повезаност Свете Тројице и Њено јединство у свему, дакле и по природи и по делатности у свету и нашем спасењу, дакле у Цркви, још ће више надаље истицати Свети Кирил, у тумачењима оних места у Јн, главе 14–16, нарочито где се спомиње изричито и Свети Дух, али се ми, због ограниченог времена, нећемо на томе задржавати. Враћамо се, дакле, тумачењу Првосвештеничке молитве у Јн 17 3 и 17 и 20–21, прескачемо целу Кирилову IX и X књигу, и прелазимо на књигу XI.

Даље вели Свети Кирил како у Првосвештеничкој молитви „Спаситељ (стално) говори *богодолочно* и уједно *човечански* (θεοπρεπῶς τε ἄμα καὶ ἀνθρωπίνως), јер је био Бог и истовремено Човек“ (ib. XI, 7; Pusey 4, 687, 672, 679), и „јер је Архијереј душа наших, пошто је постао Човек, мада је по природи Бог са Оцем“ (ib. IX, 4; Pusey 4, 663). То значи да контекст ове Христове молитве није само *тријадолошки*, него и *христолошки*, то јест *социјолошки* и *еклисијолошки*. Христос као Архијереј „истовремено је принео Себе као пречисту Жртву, ἀντίλυτρον, за живот свију, Богу и Оцу, као провину (ἀπαρχήν) човечанства, да у свему буде *првенствујући* (Кол 1 18), и приноси опет отпали род људски на земљи, показавши га очишћеног Својом крвљу, преобразовавши га за *новину животова* Духом Светим, јер се, као што рекосмо, све савршава од Оца, кроз Сина, у Духу“ (ib. XI, 4; 4, 664). „Христос опет посредује (Оцу) као човек, будући помирителъ и посредник Бога и људи, и заиста велики и свесвети наш Архијереј, Својим молитвама измољава наклоност Свога Родитеља, сам себе за нас свештенослужујући (ἐαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἱερουργῶν). Јер је Он и Жртва и Свештеник, Он посредник, Он свепречиста Жртва, Истинито *Јагње које узима на Себе грех свеиша*“ (Јн 1 29). Као такав, Спаситељ Христос је „постао образац и начело и слика божанственог живота“ (ib. XI, 6; 4, 672). „Бог будући истинити, благовољењем и вољом Оца постао је човек, желећи да спасе сву васељену, и да отпали род људски обнови за бескрајни живот и за истинско богопознање“ (ib. XI, 6; 4, 676).

Отуда на речи Христове Оцу (Јн 17 11): „*Оче Свеиши, сачувај их у Име Твоје, оне /οὐς/ које си Ми дао [варијанџа: ὧ = оно Име које си Ми дао — Флб 2 9], да буду једно као Ми*“, Свети Кирил каже да Христос стално показује „две ствари: човечанску и божанску“ и „меша реч из оба... Јер је Бог који је постао Човек, неким неизрецивим и неисказивим синодом/схођењем (природâ) заузимајући неко средње место, тако да није иступио из предела истинског Божанства, нити је пак на сваки начи изоставио пределе човечанства“ (ib. XI, 9; 4, 694). Зато и каже Христос да „оно што као Бог већ има, то јест славу Божанства [...] и епископство и економију над нама, сада утврђује да му је (опет) дато због обличја (= природе) човечанства (Свога)“, и „жели да ученици буду очувани у сједињењу по јединомислености и јединоволности (ἐν τῇ καθ' ὁμόνοίαν τε καὶ ταυτοβουλίαν ἐνώσει), као међусобно сливани/спајани душом, и духом, и установом мира и узајамне љубави, те да буду утврђени у неразориву свезу љубави, тако да то сједињење дотле узапредује да *по слици природног јединства (Тројичног), схваћаног у Оцу и Сину*,⁵ буде

⁵ Мало даље Свети Кирил ће рећи да ако неко схвати да се ученици сједињују „у једно као Отац и Син не само по суштини већ и по вољи“, неће бити далеко од правилне мисли, „јер ће сагледати истоветност у вољи код истинских хришћана, мада *једносущности* код нас није у истој форми као код Оца и из Њега и у Њему Бога Логоса“ (ib. XI, 9; 4, 698).

то добровољно спајање, дакле нераскидиво и неодољиво, да не буде раздвајано уопште никаквим стварима овога света, или сластима, или неслогом воља, него да већма очувава неповредиву моћ љубави у јединству по побожности и освећености (ἐν ἐνότητι τῇ κατ' εὐσέβειαν καὶ ἁγιασμόν), што се и догодило. Јер у *Делима айосіџолским* (4 32) читамо да „у мношћива народа који ѿвероваше беше једно срце и једна душа“ — очигледно јединством Духа (Светога). А то је оно што је опет речено кроз Апостола Павла: „Једно телом и један дух; јер смо једно тело многи у Христу, јер се сви од једнога хлеба причешћујемо“ (Еф 4 4; 1Кор 10 17), и сви смо помазани једним Духом, (Духом) Христовим. Господ, дакле, жели да Његови ученици, пошто ће бити сутелесници и заједно узети удела у једном и истом Духу, буду сачувани у ниоткуда разбијаном јединству Духа и недељивом једномислију“ (ib. XI, 9; 4, 697–698).

У наставку, тумачећи речи у Јн 17 16–17: „*Од светиа нису, као шћіо ни ја нисам од светиа. Оче Свети, сачувај их у истини, реч је Твоја истина*“, Свети Кирил каже: „*Сачувај их у истини*“ — јасно означава да их кроз просветљење истине води ка схватању истине. Јер нико, било ко да је, не може без просвећења Духом (Светим) доћи до познања истине, нити уопште стећи у себи тачно познање божанских догмата, колико је то, велимо, достижно људима.“ И наводи пример тог просветљења Апостола Петра, кад је исповедио Христа за Сина Божијег, да му је то било дато од Оца небеског (Мт 16 17). Па наставља: „Велико је, да би се добро остало у правилности мисли и дела, бити од Оца чуван именом Божијим у истини, да не бисмо ни грешећи слабшћу делатности, ни скретањима у не(на)учености, постепено испали из истинитих догмата богопоштовања“ (τῶν τῆς ἐν ἀληθείᾳ θεοσεείας δογμάτων) (ib. XI, 9; 4, 715).

Затим се Свети Кирил опет враћа на улогу Духа Светога: „Наш повратак Богу не може се замислити да је другачије свршен у Христу Који спасава него заједништвом и освећењем у Духу (Светоме) (διὰ τῆς ἐν Πνεύματι κοινωνίας καὶ ἁγιασμοῦ). Јер онај који нас спаја и на неки начин сједињује Богу јесте Дух Свети, Којега, када добијемо, учесници и заједничари Божанске природе постајемо (2Петр 1 4), и самога кроз Сина и у Сину примамо Оца“ (ib. XI, 10; 4, 722).

На речи у Јн 17 19: „*Ја себе ѿосвећујем за њих, да и они буду освећени истином*“, вели Свети Кирил да то можемо схватити само „држећи се догмаиа Цркве и ѿправилног канона вере“ (τῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων καὶ τὸν ὀρθόν τῆς πίστῶος κανόνα), и онда даље то објашњава речима: „Будући, дакле, свет по природи као Бог, и дајући свој творевини да буде у причестију Светога Духа ради пребивања и одржавања, Он се освећује Духом Светим, не као да Га неко други освећује, него већма самоделајући Собом ради освећења свога тела, јер прима Свога Духа и добија Га утолико што је био

човек, а и Сам Га даје као Бог. А то је чинио ради нас, не ради Себе, да би та ствар (= освећење Духом), добивши од Њега и у Њему почетак, тако прешла благодат освећења даље на сав род (људски) [...] и на сву природу прешао благослов и оживљење Духом Светим“ (ib. XI, 10; 4, 723–725).

Наведени текст, као што знамо, скоро дословно понавља познату христолошку *сошириологију*, а самим тим и *еклисиологију*, Светог Атанасија Великог, по којој је сва тајна нашег спасења и сва тајна Цркве већ садржана у Самоме Христу Оваплоћеном, као што ће то још дубље богословски развити Свети Максим Исповедник, када поистовећује Тајну Христову, то јест Цркву, са Самим Христом (*Одговор 60. Таласију*). Свети Кирил надаље још неколико пута понавља и наглашава да се све објашњава „несхватљивим сједињењем и доласком у тело“ (τὴν ὑπερνόητον ἔνωσιν καὶ τὴν εἰς σάρκα σύνοδον) Логоса Христа и додаје опет да је предмет Првосвештеничке молитве Оцу — *освећење Исџином* — у Христу „као у *Првини* обнављане природе (људске) (ὡς ἐν ἀπαρχῇ τῆς ἀνανεουμένης φύσεως), те да тако у Њему и ми *будемо освећени Исџином*, то јест Духом Светим, јер је Дух Истина, по Јовановој речи (1Јн 5 6)“ (ib. XI, 10; 4, 727).

Даље, у XI глави 11. књиге тумачења Јовановог Јеванђеља Свети Кирил још продубљује своје светоотачко, црквенопредањско богословље о *тајни* и *догађају* Христа као Цркве, не само као *слике* Свете Тројице него, благодарећи Христу Богочовеку, Једноме од Свете Тројице и *једноме-Првоме* од нас, *устиоличеном у самој слави Свете Тројице* и најтешње сједињењем са Њом, без сливања природа и без обезличења (као и без додавања Тројици „четвртога“).

На речи „*да сви једно буду, као Ти, Оче, и џио си у Мени и Ја у Теби, да и они у нама буду једно*“, каже Свети Кирил: „Он, дакле, тражи свезу љубави и једномислија и мира, што све (заједно) доводи верне у *духовно јединство*, тако да подражавамо карактер (τοὺς χαρακτήρας = црте) природног и суштинског јединства које је у Оцу и Сину, дакле (тражи) стицање (συνδρομήν) у јединство слагањем по свему и с неподељивим једнодушностима (ὁμοψυχίας)... Христос, дакле, узевши суштинско јединство, које има Отац са Њим и Он опет са Оцем, као у икону/слику и тип/образац нераздвојне љубави и једномислија и јединства и једнодушности, жели да се на неки начин и ми међусобно сједињујемо, силом (ἐν δυνάμει) Свете и Једносуштне Тројице, тако да се целокупно тело Цркве схвата као једно (Ὡς ἐν νοεῖσθαι τὸ σύμπαν τῆς Ἐκκλησίας σῶμα), уздижући се кроз схођење и стицање два народа (= Јевреја и незнабожаца — Еф 2 14–16) у састав једне савршене целине у Христу“ (ib. XI, 11; 4, 731–733; изрази συνόδος καὶ συνδρομή су код Кири-

ла христолошки, употребљава их и када говори о „схођењу и стицању“ Божанске и људске природе у Једноме Христу).

Али се Свети Кирил не зауставља само на том, да кажемо — иконичном подражавању и одражавању Тројичног јединства у Цркви, него говори и о још конкретнијем и пунијем јединству које бива у Светој Евхаристији, тако да он, што можда није до сада запажено, из Првосвештеничке молитве Христове изводи евхаристијску природу Цркве и своди Христово од Оца мољено светотројично јединство на *јединство Цркве у Евхаристији*.

„Дакле, пошто је исповеђено природно јединство о Оцу и Сину и, свакако, о Светоме Духу, јер се Једно Божанство у Тројици верује и прославља, да видимо сада на који начин и ми сами, и међусобно и са Богом, бивамо једно и телесно и духовно (ἡμεῖς αὐτοὶ καὶ πρὸς ἀλλήλους ἔν σωματικῶς τε καὶ πνευματικῶς καὶ πρὸς Θεόν).“ Последње речи Светог Кирила понављају дословно речи Светог Игњатија Антиохијског.⁶

И на крају закључује Свети Кирил: „Једно смо, дакле, сви у Оцу и Сину и Светоме Духу. Једно, велим, *јо врлинској истовешности*, и једно *јо облику јобожности*, и једно у *заједништву светог тела Христовог* (у Ев-

⁶ И наставља Свети Кирил: „Зато што је јединородни и из суштине Бога Оца (Син) објавио нас, и имајући у Својој природи свог Родитеља, постао је тело, по Светом Писму (Јн 1 14), Себе је спојио нашој природи, неизрецивим синодом и сједињењем са овим телом које је са земље, те је тако, Бог по природи, истински постао и био небески човек (1 Кор 15 47-49), не богоносац, као што неки не схватају тачно дубину ове тајне, него истовремено будући и Бог и човек, да би оне који су по природи много раздвојени и иступили из међусобне једноприродности (τῆς ἀλλήλων ὁμοφύας), Он у Себи као сјединивши, тако показао човека заједничарем и удеоником божанске природе (2Петр 1 4). Јер је прешла и на нас саме заједница и боравак/пребивање Духа (Светога), које је добило почетак кроз Христа у првом Христу (ἐν πρώτῳ Χριστῷ) кад је постао као ми, то јест човек, помазиван и освећиван, мада је по природи Бог, пошто је рођен из Оца, освећујући Он сам Својим Духом сопствени храм (τὸν οἶκεῖον ναόν) и Њме насталу сву/свечелу твар, којој и приличи да се освећује. Дакле, Тајна Христова (τὸ ἐπὶ Χριστῷ μυστήριον) постала је као неки почетак и пут да и ми примимо Духа Светога и сједињење с Богом. Да бисмо, дакле, и ми сами заједно дошли и заједно се спојили у јединство с Богом и међусобно, мада смо, по разлици свакога понаособ, раздвојени у посебности и душама и телима, пронашао је, кроз прикладну Му Очевој мудрост и савет, неки начин Јединородни (Син): јер једним телом, то јест Својим, верује у Њега благосиљајући кроз мистичко причешће (ἐδωλὼν διὰ τῆς μυστικῆς μεταλήψεως), чини их Себи и међусобно сутелесницима. Јер ко ће раздвојити и из међусобног природног сједињења избацити оне који су кроз једно свето тело (Евхаристије) сједињавани у *јединству у Христу*? Јер, ако се „сви причешћујемо од једнога хлеба“ (1Кор 10 17), сви сачињавамо једно тело; јер је немогуће раздвојити Христа. Зато Црква и јесте тело Христово, а ми смо удови понаособ, по Павловој мудрости (1Кор 12 27). Јер сједињујући се сви једноме Христу кроз свето тело (Евхаристије), то јест Њега Једнога и нераздвојивога примивши у своја тела, Њему већма неголи себи дугујемо своје удове. А да је Спаситељ постављен за Главу, а Црква се надаље назива тело (Његово), као из појединачних удова састављено, то доказује Павле“ (ib. XI, 11; Pusey 4, 734-735) — и даље наводи његова позната еклисиолошка места из Еф 4 14-16 и 3 5-6).

харистији), и једно у *заједници Духа Светијога*, као што смо већ напред рекли“ (ib. XI, 11; Pusey 4, 736–737).

Та четири елемента: морални живот, побожност, то јест православност (права вера), Евхаристија и заједништво Духа Светога као круна свега, чине *јединство Цркве*: јединство црквеног живота, јединство црквене вере, јединство црквене Евхаристије, јединство црквеног Духа Светога. Сваки од ових „елемената“, који конституишу Цркву као живу икону Животворне Тројице — као Дом Очево, као Тело Христово, као Заједницу Светога Духа — садржан је у свакоме, сваки се кроз сваког пројављује, сваки претпоставља свакога, сваки не постоји без свакога...

Шта то значи за нас данас? Значи да не треба, да не смемо и нећемо, као православни, *јединство Цркве* да схватамо, доживљавамо, мисионарски проповедамо и богословски сведочимо другачије него како је спасоносно у Светом Живом Предању Цркве оно веровано, доживљавано, практиковано, проповедано, богословствовано. А то значи да имамо саборни, католичански етос у свему што се односи на Цркву. Да имамо, по речима Светог Игњатија, *ὁμοῦθειαν Θεοῦ*, која не значи само морални живот, али значи и *ἴθος*, већ која значи *заједништво* свих у Христу у Цркви, по Богу, са Богом и у Богу. Као што *ομοουσιος* значи да је Син једне суштине са Оцем, тако *ὁμοῦθεια Θεοῦ* значи да Црква, ми у Цркви као јединство свих у Христу и са Христом имамо један исти *ἴθος* — Божији, *ἴθος* Свете Тројице. Тако је јединство Цркве у Христу јединство Свете Тројице, и ништа мање од тога: јединство истине, живота, благодати, љубави, бесмртности, свих Божанских енергија сва Три Божанска Лица Свете Тројице, онако како у Литургији у самом срцу Свете Евхаристије исповедамо, сведочимо, епиклетички призивамо, живимо и окушамо заједничарећи — речима које епископ, или у његово име литург, изговара осењујући народ Божији на сабрању око Престола Јагњетовог благосиљањем у Духу: „Благодат Господа нашег Исуса Христа, и љубав Бога и Оца и заједница Светога Духа, да буду са свима вама. Амин.“

РЕЗИМЕ

Аутор својим радом продубљује поимање појма *јединства* Цркве каквим је утемељивано у предању Цркве Христове од Истока. Након кратких рефлексија о доприносима оних значајнијих теолога XX века што су *Цркву* мислили као божанску стварност — *κατ'εξοχή*, он прелази према основној замисли. Аутор излаже конститутивне одредбе појма јединства Цркве, на пример: вера–истина, живот, молитва–богослужење, свештенодејства–делат-

ност, богословље и мисија Цркве. Међутим, побројана одређења — упозорава аутор — не треба узимати раздвојено нити неко од тих одређења треба посебно повласти на уштрб других. Јединство Цркве радије треба тражити у суштом *бићу* Цркве. Другим речима, јединство Цркве или Црква у свом јединству представља и обухвата целокупни Божији *домострој* (= οἰκονομία) стварања, промишљања и обожења света — целокупне твари, на челу са човеком, због чега тај домострој врхуни у оваплоћењу, то јест очовечењу Сина Божијег, благовољењем Оца и садејством Духа Светог. Аутор сматра да најконкретнији допринос установи и развоју елемената јединства Цркве даје управо Господ Исус Христос — у својој Првосвештеничкој молитви. Зато је излагање тумачења те молитве од стране Кирила Александријског био следећи важан корак у разглобљењу теолошко-догматске и еклисиолошко-канонске самосвести Православне Цркве када је реч о том питању. Стога не изненађује да се средишња мисао рада може заокружити управо речима александријског епископа: „Једно смо, дакле, сви у Оцу и Сину и Светоме Духу. Једно, велим, по врлинској истоветности и једно по обличју побожности, и једно у заједништву светог тела Христовог (у евхаристији), и једно у заједници Духа Светога...“ Аутор закључује позивом вернима да своје јединство саображавају саборном етосу Цркве, који није и не сме бити ништа мање него етос Божији и етос Свете Тројице. У последњој равни, јединство Цркве (= нас верних) у Христу јесте јединство Свете Тројице.

SUMMARY

Bishop Athanasius (Jevtic)

THE UNITY OF THE CHURCH IN THE TRADITION OF THE CHURCH

This study deepens the understanding of the concept of *unity* of Church, as it is understood in the tradition of the Church of Christ of the East. After brief remarks on the contributions of those important theologians of the XX century which meditated on the *Church* as divine reality — κατεξοχή, he moves to his basic idea. The author projects the constitutive determinations of the concept of unity of Church as: faith–truth, life, prayer–leiturgy, rites–sanctification, theology and mission of Church. However, the determinations listed — as the author warns us — should not be taken separately nor should we favour any one of them in particular at the expense of the others. Rather, we should seek for the unity of the Church in the essential *being* of the Church. In other words, the unity of the Church or the

Church in its unity represents and encapsulates God's *oikonomia* (= οἰκονομία) in its wholeness: creation, providence and deification of the world, with man at its summit. This is why this *oikonomia* has its climax in the incarnation or enanthropization of the Son of God, blessed by the Father and with cooperation of the Holy Spirit. The author holds the opinion that the most concrete contribution in the founding and development of unity of Church is offered by Christ's Highpriest prayer. This is the reason for taking the next step in favour of an exposition of the interpretation of the Highpriest prayer as accomplished by Cyrill of Alexandria. Thereby further theological-dogmatological and ecclesiological-canonical elements of Church selfconsciousness are revealed in relation to the question of unity of Church. It is no surprise, then, that the central idea of this study is mediated by the following statement of St Cyrill: „We are all one, therefore, in the Father and Son and Holy Spirit. One, I say, in identity of virtuousness and one in image of piousness, and one in communion of the Holy Body of Christ (the Eucharist), and one in the community of the Holy Spirit...” The author concludes by asking the faithful to conform their unity to the catholic ethos of the Church which is not to be envisaged as less than the ethos of God and the ethos of the Holy Trinity. In the last instance, the unity of the Church in Christ is the unity of the Holy Trinity.